

УДК 371.134: 811.1/.2 + 81'24 (045)

Рацул Олександр Анатолійович

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної педагогіки та психології факультету педагогіки та психології

Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, м. Кіровоград, Україна

ratsul@i.ua

АНАЛІЗ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ СИСТЕМНОГО РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню основних підходів у зарубіжній педагогічній науці щодо проблеми системного розвитку інформаційної культури майбутніх соціальних педагогів. Виокремлено низку культурних універсалій, кожна з яких трактується, як ядро культури. Наведено також перелік компонентів інформаційної культури майбутніх соціальних педагогів. Схарактеризовано властивості особистості, котрі дозволяють майбутнім соціальним педагогам ефективно брати участь у всіх видах роботи з інформацією. Виокремлено в інформаційній культурі майбутніх соціальних педагогів два структурних рівні (змістовний і функціональний). Визначено основні функції інформаційної культури майбутніх соціальних педагогів. Проаналізовано структурну організацію інформаційної культури майбутніх соціальних педагогів.

Ключові слова: інформаційна культура, майбутні соціальні педагоги, інформатизація освіти, навчальний процес, освітній процес.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку суспільства характеризується формуванням нового інформаційного середовища, способу життя, що детермінує ефективний розвиток творчого потенціалу особистості й унеможливується без розв'язання системою вищої професійної освіти завдань розвитку нового типу інтелекту й нового інформаційного світогляду. У підґрунті такого розвитку лежить розуміння визначальної ролі інформації й інформаційних процесів, інформаційної культури, створення іншого образу та способу мислення майбутніх соціальних педагогів.

Аналіз досліджень і публікацій. Такий підхід до формулювання питання значною мірою характеризує проблему ІК майбутніх соціальних педагогів й охоплює цілий діапазон аспектів, зв'язаних із людиною та її соціумом, а також системою вищої професійної освіти, котрий досліджувався як вітчизняними (Р. С. Гуревич [9], М. І. Жалдак [11], О. Карабін [13], А. М. Коломієць [15; 16], М. Левшин [20], Н. В. Морзе [25] й ін.), так і зарубіжними (А. А. Вітухновська [6], А. А. Гречихін [8], В. В. Дрибін [10], Н. Б. Зинов'єва [12], С. Д. Каракозов [14], О. А. Медведєва [23] й ін.) науковцями.

Мета статті. За мету статті поставлено завдання дослідити, описати й систематизувати наукові здобутки представників зарубіжних педагогічних шкіл, у яких докладно й ретельно розглянуто проблему системного розвитку ІК майбутніх соціальних педагогів.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Як найважливіший сегмент загальної культури епохи інформатизації ІК пронизує всі інші культурні фрагменти, функціонування котрих нині унеможлиблюється незалежно від ІК. Цим і визначається важливість аналізу ІК. А. І. Ракітов стверджує, що питання про інформатизацію культури має не «залишковий», а фундаментальний характер, оскільки тут зв'язуються в один вузол культурні процеси створення інформаційно-індустріального суспільства і принципово нової технологічної бази його духовної і соціальної модернізації [27, с. 15].

Незважаючи на те, що в контексті нашого дослідження розглядається ІК фахівця, суб'єктом останньої ми виокремлюємо особистість, оскільки визначення якості суб'єкта фахівця приводить, на наш погляд, до ототожнення понять професійної ІК. До об'єкта ІК ми, слідом за Н. В. Макаровою, зараховуємо й уміння цілеспрямовано працювати з інформацією, й уміння використовувати для її отримання, опрацювання й передавання комп'ютерні ІКТ, сучасні технічні засоби й методи [22, с. 4]. На наш погляд, незважаючи на те, що ІК — це, передовсім, уміння цілеспрямовано працювати з інформацією й використовувати ІКТ для її отримання, опрацювання й передавання, у це поняття необхідно включити всі культурні універсалії, кожна з яких дослідники виокремлюють, як ядро культури:

- а) ціннісну;
- б) діяльнісну;
- в) когнітивну.

Саме останні забезпечують результат роботи з інформацією як отримання фахівцем нового професійного знання.

Отже, ІК майбутніх соціальних педагогів є складником базисної культури особистості як системної характеристики людини, що дозволяє їй інтелектуалізувати свою професійну діяльність. Забезпечують цей процес, на нашу думку, такі компоненти ІК, виокремлені С. Д. Каракозовим [14, с. 42]:

- а) грамотність і компетентність у розумінні природи інформаційних процесів і відношень;
- б) гуманістично орієнтована інформаційно ціннісно-смилова сфера (прагнення, інтереси, світогляд, ціннісні орієнтації);
- в) розвинена інформаційна рефлексія;
- г) творчість в інформаційній поведінці й соціально-інформаційній активності.

Історико-педагогічний аналіз такого феномену, котрим є ІК, підтверджує наявність стійкого інтересу до цієї проблематики представників наук соціально-гуманітарного й технічного профілю. З одного боку, це сприяло прискореному розвитку наукових уявлень про сам феномен ІК — його складність, неоднозначність, багатомірність. З іншого боку, участь у розробленні теорії ІК представників різних, часом досить віддалених галузей знання, котрі намагаються інтерпретувати сутність ІК у традиціях і з використанням поняттєвого апарату «своєї» науки, породжує цілу низку підходів, які слабко співвідносяться один з одним, і в яких втрачається справжній сенс ІК. Невизначеність використання самого поняття «інформаційна культура» викликана полісемією базових понять «інформація» й «культура», котра лежить у його підґрунті, де один складник впливає, взаємодіє й визначає інший.

У 1990-ті роки в психолого-педагогічній літературі з'явився новий термін — ІК. Дослідження з цієї проблеми показують, що вчені вкладають різний зміст у це поняття. Одні акцентують увагу на інформаційному складнику, ставлячи на перше місце роботу з інформацією, тобто вміння:

- а) знайти необхідну інформацію;
- б) виокремити в ній головне;

в) систематизувати, зберігати й застосовувати інформацію під час розв'язання практичних завдань.

Тобто, під ІК розуміються вміння цілеспрямовано працювати з інформацією (Н. В. Макарова, Е. А. Медведєва та ін.). Інші автори звертають увагу на культурологічний складник цього поняття, зазначаючи як основний компонент певний рівень розвитку властивостей особистості, котрий дозволяє людині ефективно брати участь у всіх видах роботи з інформацією (С. Д. Каракозов, М. Г. Вохришева, Н. Б. Зинов'єва й ін.).

До таких властивостей можна віднести:

- а) постійну потребу в отриманні нової інформації;
- б) здатність взаємодії з іншими особистостями в роботі з інформацією;
- в) дотримання інформаційних прав іншої особистості;
- г) оцінку значимості отриманої інформації.

А. А. Веряєв поєднує в понятті ІК обидва підходи, трактуючи ІК, як складне особистісне утворення, яке поєднує сукупність загальнолюдських уявлень, ідей, знань, ціннісних орієнтацій, гуманістичних уявлень, емоційного досвіду, якостей особистості, стильових, світоглядних утворень, універсальних способів пізнання, алгоритмів поведінки, способів комунікації, орієнтованих на вільне існування, розвиток, самовдосконалення в інформаційному суспільстві [4, с. 11]. Існує підхід до визначення ІК, який зв'язує це поняття, в основному, з комп'ютерами (А. П. Єршов, В. М. Монахов). У такому розумінні ІК включає в себе вміння формулювання завдання, формалізованого його опису, математичного моделювання для подальшого розв'язання цього завдання за допомогою ЕОМ, а також власне вміння працювати з комп'ютером.

Поняття «інформаційна культура» сформувалося в другій половині ХХ століття у зв'язку з пильною увагою до механізмів і процесів інформаційного обміну.

Розглянемо з позицій історичного підходу, як це поняття формувалося в різних науках.

Уперше проблему ІК було поставлено А. П. Сухановим у монографії «Інформація та прогрес» [30, с. 192]. Він зазначав, що однозначного визначення ІК не існує. Цієї самої думки дотримується й М. М. Моїсеєв. Він пише, що «суворого й досить універсального визначення інформації не лише немає, а й бути не може. Це поняття є надто складним» [24, с. 98].

Пізніше було зроблено спроби дати визначення цього поняття з різних позицій, використовуючи філософський, культурологічний, інформаційний та інші підходи до вивчення цього феномена.

ІК визначається, як:

- а) «інформаційні якості особистості» (М. Г. Вохришева [7, с. 57]);
- б) «гармонізація внутрішнього світу особистості в ході оволодіння всім обсягом соціально значимої інформації» (Н. Б. Зинов'єва [12, с. 101]);
- в) «інформаційна діяльність» (І. Г. Хангельдієва [31, с. 2]);
- г) «інформаційна діяльність аксіологічного характеру, тобто обумовлена цінностями культури» (А. А. Гречихін [8, с. 15]).

На думку Е. П. Семенюка, це — «інформаційна компонента людської культури в цілому, котра об'єктивно характеризує рівень усіх здійснюваних інформаційних відношень» [28, с. 2]. А. А. Вітухновська характеризує це поняття, як одну «з граней культури, зв'язану з інформаційним аспектом життя людей» [6, с. 35]. Іноді ІК зв'язують з певним рівнем знань, які «дозволяють людині вільно орієнтуватися в інформаційному просторі, брати участь у його формуванні і сприяти інформаційній взаємодії» (О. А. Медведєва [23, с. 59]). Трапляється розуміння ІК, як «характеристики рівня розвитку суспільства» (Т. М. Сосніна [29, с. 28]). Наука культурологія

характеризує ІК «із точки зору кумульованої, опрацьовуваної та трансльованої у її межах інформації» [19, с. 269].

Не можна не зазначити, що «інформаційна культура», або в педагогіці говорять про «інформаційну культуру особистості», є складником ширшого поняття «культура особистості». Під культурою особистості розуміється «система особистісних якостей (розуму, характеру, уяви, пам'яті), що усвідомлюються самим індивідом як цінності, й цінуються в суспільстві. Ю. С. Брановський пропонує вужчу за обсягом дефініцію поняття «інформаційна культура особистості» й визначає її як здатність і потребу фахівця використовувати доступні інформаційні можливості для систематичного й усвідомленого пошуку нового знання, його інтерпретації й поширення [3, с. 82].

О. С. Кордобовський стверджує, що «збільшення кількості інформації може значно зменшити нашу можливість користуватися нею, тобто кількість інформації і її цінність — це принципово різні речі» [17, с. 103]. Тому вкрай важливо виявити взаємозумовленість меж зростання інформації якості й необхідності ІК.

Такі розбіжності в розумінні ІК відбивають як рівень її осмислення в соціально-філософській і культурологічній літературі, так і складність і різноплановість цього феномена.

Аналіз поняття «інформаційна культура» показав, що різні дослідники формулюють визначення ІК, виходячи або з однієї, або з іншої універсалиї. Тому можна виокремити «інформаціологічний» і «культурологічний» підходи до трактування цього поняття. У межах першого підходу більшість визначень мають на увазі сукупність знань, умінь і навичок пошуку, добору, аналізу інформації, тобто всього того, що складає інформаційну діяльність, спрямовану на задоволення інформаційних потреб.

Однак, наука не може існувати без визначення тих понять, якими вона оперує. Цим пояснюються різні спроби глибше зрозуміти природу інформації і відбити її сутність у її визначенні. Звідси — численні думки про сутність інформації і безліч визначень поняття «інформаційна культура».

Насамперед, існують різні думки про носія інформації. Одні стверджують, що інформація — це властивість усієї матерії, і тому «інформація є повноправною філософською категорією» [1, с. 21]. Інші розуміють інформацію як властивість лише живої природи й суспільства. Можливість передавати й отримувати інформацію зовсім не є привілеєм людей, — пише Н. Вінер, — оскільки виявлено, що в різному ступені цією самою здатністю володіють, принаймні, ссавці, птахи, мурахи та бджоли [5, с. 12]. Треті розуміють інформацію як властивість усієї живої матерії. Так, В. І. Корогодін робить висновок: якщо генетична інформація породила життя, поведінкова — забезпечила розмаїття поведінки вищих тварин, то логічна інформація, передана за допомогою мовлення, спочатку усного, а потім і писемного, ознаменувала початок ери ноогенезу, ери народження сфери розуму, котра охопила, слідом за біосферою, усю земну кулю [18, с. 19].

В аспекті обговорення спадкової інформації цікавою видається думка К. Е. Шеннона про те, що інформація, котра презентує знання, може не лише знімати невизначеність. Найчастіше виявляється протилежне: отримане через інформацію знання дозволяє адресату побачити нові можливості у старій ситуації і, тим самим, збільшити ступінь невизначеності й тягар вибору, котрий лежить на ньому [32, с. 219].

За використання другого «культурологічного» підходу до трактування поняття «інформаційна культура» його зміст розширюється, що є цілком закономірним, оскільки вся накопичена людством інформація є надбанням світової культури. Відповідно, базове поняття «культура» ми визначаємо так само, як це сформульовано у О. Я. Александрової. Вона розуміє культуру як «систему норм, цінностей, зразків, які регулюють і визначають спрямованість будь-якої форми людської діяльності, надають

їй певного сенсу й символіки, котрі вже виявлено, або може бути виявлено в різних формах і результатах діяльності людини» [2, с. 26].

У такому аспекті ІК розглядається як:

- а) спосіб життєдіяльності людини в інформаційному суспільстві;
- б) складник процесу формування культури людства (способи й результати інформаційної діяльності);
- в) процес гармонізації внутрішнього світу людини в ході оволодіння всім обсягом соціально значимої інформації.

Як справедливо зазначає В. Є. Леончиков, ІК є немов би «наскрізним аспектом», характерним для всіх етно-територіальних, соціальних і глобальних типів культур, а також таких інтегративних видів культури, як економічна, екологічна, політична, правова, моральна, релігійна тощо [21, с. 91].

В ІК фахівця можна виокремити два структурних рівні:

- 1) змістовний;
- 2) функціональний.

Змістовний рівень охоплює:

- а) інформованість людини про явища, котрі належать до царини культури;
- б) знання джерел інформації;
- в) включення в інформаційно-культурне поле своєї свідомості найважливіших ідей, які циркулюють у суспільстві і, зазвичай, професійні знання.

Він визначається набором дисциплін, які викладаються у ВНЗ. Стверджується системний підхід до визначення виучуваних дисциплін, сутність якого полягає у виокремленні блоків, котрі виконують чітко визначені завдання, й у встановленні інтеграційних зв'язків між ними. Раціональне співвідношення блоків дозволяє гармонійно поєднувати загальноосвітню підготовку з професійною.

Функціональний рівень інформаційної культури фахівця пов'язаний із операційною спрямованістю особистості і включає формування таких умінь, необхідних майбутньому фахівцю:

- а) отримувати потрібну інформацію, знаходити оптимальні шляхи пошуку джерел інформації;
- б) добирати потрібні джерела, аналізувати їх;
- в) раціонально використовувати отриману інформацію, формулювати свої інформаційні потреби й адекватно визначати інформаційні можливості.

Формування цих та інших умінь і навичок скоротить непродуктивні витрати часу, поживають оперативність, точність і повноту отримання інформації і знань, що значно підвищить якісний рівень підготовки майбутніх соціальних педагогів.

У сформованих умовах ІК майбутніх соціальних педагогів стає галуззю метазнань, рівень володіння нею — найважливішим чинником професійної компетентності й соціальної диференціації, а шлях її формування — пріоритетним напрямком модернізації навчального процесу в царині професійної освіти.

Виокремлюючи шість різних типів компетентності майбутніх соціальних педагогів, Г. В. Мухаметзянова, поряд із концептуальною (науковою), інструментальною, інтегративною, соціо-екологічною, адаптивною компетентністю, особливе місце відводить компетентності в міжособистісній комунікації — умінню ефективно користуватися писемними й усними засобами комунікації [26, с. 163]. Отже, не виокремлюючи інформаційну компетентність окремо, автори позначають її значимість, як частини компетентності в міжособистісній комунікації.

Слід виокремити такі популярні на Заході, й такі, що ще несміливо заявляють про себе в нашій педагогіці, напрями:

- а) медіаграмотність (*media literacy*);

б) медіакомпетентність (*media competence*);

в) медіаосвіта (*media education*).

Медіакомпетентність є переліком здібностей і вмінь, які належать до медіа, котрі включають у себе вимірювання знань, сприйняття й, відносно активного використання мас-медіа. Д. Баак визначає чотири виміри медіакомпетентності [33, с. 123]:

1) медіакритицизм (аналітичний; рефлексивний; етичний);

2) медіанаука (інформативна; інструментальна; кваліфікаторна);

3) використання медіа (просте сприйняття; інтерактивне);

4) медіапроекування (інноваційне; творче).

Натомість К. Тайнер дає визначення «медіаосвіти», як здатності мати доступ, аналізувати і здійснювати комунікацію в широкому діапазоні форм [19, с. 8]. Інформаційно-культурологічний підхід у педагогічному проектуванні медіаосвітнього середовища й медіаосвітніх (електронних, мультимедійних) ресурсів, які наповнюють його, розглядає навчальну діяльність майбутніх соціальних педагогів у середовищі, як взаємодію з культурою, передовсім з її екранними формами.

Метою педагогічного проектування медіаосвітнього середовища ВНЗ є забезпечення умов у процесі навчання для системного розвитку і становлення ІК як найважливішого компонента культури майбутніх соціальних педагогів. У соціокультурній діяльності інформація має на увазі знання й розуміння культурних значень. Нові ІКТ, які з'являються, підвищують інформованість суспільства в кілька разів, радикально змінюючи обсяг і глибину знання, а, разом із ними, й рівень культури в цілому. Отже, ІК слід розглядати як:

а) рівень організації інформаційних процесів;

б) задоволеність людей в інформаційному спілкуванні;

в) ступінь ефективності створення, збирання, зберігання, опрацювання, передавання й використання інформації, що забезпечує цілісне сприйняття світу, аналіз й оцінювання наслідків прийнятих рішень.

Людина в ІК виступає водночас творцем, «приймачем», хранителем і «передавачем» інформації.

Нині є всі підстави стверджувати про необхідність системного розвитку нової ІК, яка покликана стати елементом загальної культури людства. Її підґрунтям стають знання про ІС, закони його функціонування, уміння орієнтуватися в інформаційних потоках. ІК поки що є показником, в основному, професійної культури, проте в найближчому майбутньому вона стане важливим чинником розвитку кожної особистості в цілому.

Поряд із вивченням загальних передумов, у процесі дослідження вивчалися соціально-педагогічні передумови для побудови спеціально організованого процесу системного розвитку ІК майбутніх соціальних педагогів.

Як з'ясувалося в процесі вивчення спеціальної і наукової літератури, системному розвитку ІК майбутніх соціальних педагогів передують ціла низка найважливіших подій (передумов) у житті інформаційного суспільства:

а) у міру розвитку суспільства має місце неперервне зростання інформаційного потенціалу різних соціальних інститутів;

б) при цьому фіксується постійне зростання інформаційних потреб у соціально значимих видах професійної діяльності;

в) дедалі очевиднішою стає залежність професійної компетентності майбутніх соціальних педагогів від розвиненості їх ІК, від їх соціальних здібностей;

г) конкурентоспроможність майбутніх соціальних педагогів цілком визначається їх умінням використовувати інформаційний потенціал соціуму;

г) подальший розвиток міжінституційних відношень унеможливується без постійного вдосконалення ІК майбутніх соціальних педагогів.

У цьому полягає соціально-педагогічний зміст передумов керованого процесу системного розвитку ІК майбутніх соціальних педагогів.

Усі визначення ІК, наведені на початку підрозділу, розкривають, на нашу думку, суттєві характеристики ІК майбутніх соціальних педагогів. Разом із тим, аналізуючи кожне з них, ми дійшли необхідності розширити й доповнити їх, згідно з нашими уявленнями. Для того щоб охарактеризувати поняття «інформаційна культура», визначимо його основні функції, зміст і структуру.

Щодо функцій ІК у науці склалося таке розуміння [10, с. 17]:

- а) інформаційна — центральна функція, котра відбиває взаємини ІК й інформації за допомогою суб'єкта, особистості;
- б) педагогічна — така, що полягає у впливі культури й інформації на особистість суб'єкта, а також у взаємовпливі суб'єктів ІК один на одного;
- в) рекреаційна гедоністична функція — така, що надає особистості можливість задоволення від володіння й використання необхідної інформації.

Структура ІК складається зі:

- а) знань про цілі, засоби, об'єкти, результати, інформаційні процеси навчання;
- б) прийомів інформаційної діяльності, заснованих на навичках, які складають професійний досвід (відтворення вже досягнутого);
- в) творчості, тобто продукування інформації з використанням ІКТ;
- г) досвіду емоційного ставлення до інформаційної діяльності.

ІК складається з компонентів, які мають різне функціональне призначення. До структури ІК входять елементи таких культур:

- а) комунікативної (культури спілкування);
- б) лексичної (мовної, культури письма й оформлення ділової документації);
- в) книжкової, читацької (культури читання);
- г) інтелектуальної (культури наукового дослідження й розумової праці);
- г) інформаційно-технологічної (культури використання сучасних ІКТ);
- д) інформаційно-правової;
- е) світоглядної і моральної;
- є) бібліографічної.

Кожен із компонентів ІК майбутніх соціальних педагогів спирається, насамперед, на деяку передстартову готовність студентів усвідомити необхідність її заповнення, котра набуває характеру потреби. Предметне наповнення, яке складається зі знань й уявних навичок, принципів і переконань, норм і практичних умінь черпається із зовнішнього середовища, проте в готовому вигляді майбутніми соціальними педагогами не засвоюється.

Весь цей складний конгломерат, — зазначає Н. Б. Зинов'єва, — переробляється, структурується відповідно до індивідуальних особливостей внутрішнього світу суб'єкта, втрачаючи при цьому частину загальносоціального й набуваючи суб'єктивні риси [12, с. 94]. Далі Н. Б. Зинов'єва підкреслює, що зазначені компоненти в повному обсязі функціонально закріплюються в структурі ІК споживача лише в умовах інтенсивного інформаційного взаємообміну із середовищем. Вищий рівень ІК майбутніх соціальних педагогів має включати всі компоненти для впорядкування, регуляції інформаційного взаємообміну. Ці нові функціональні «ніші», заповнені набутими знаннями й навичками, врівноважують загальну конфігурацію взаємин людини зі світом інформації [12, с. 95].

Отже, говорячи про ІК, можна виокремити як основні складники:

- а) навички з використання своїх розумових (інтелектуальних) здібностей;

- б) високий ступінь відкритості до сприйняття нової інформації;
- в) уміння представляти інформацію в зрозумілому вигляді й ефективно її використовувати;
- г) здатність до аналітичного опрацювання інформації;
- г) знання сутності й особливостей енергоінформаційного простору Всесвіту й ролі Інформації.

ІК є системним утворенням, кожен компонент якої є взаємозалежним з іншими й, разом із тим, є самостійною характеристикою, котра виконує свої функції.

Особистісний рівень ІК залежить від рівня культури соціуму, який, у свою чергу, визначається культурою індивідів, які входять до нього. На особистісному рівні ІК включається до загальної культури особистості, поряд із правовою, інтелектуальною, моральною культурою тощо. Культура тут розглядається в індивідуальному вимірі й характеризує стан внутрішнього, духовного світу людини. ІК особистості за свою основну ціль ставить гармонізацію внутрішнього світу особистості в ході опанування всім обміном соціально значимою інформацією.

Н. Б. Зинов'єва [12, с. 62] зазначає, що наповнення, зміст ІК у різних індивідів є різними. У реальності у великої кількості модифікацій є типові характеристики за наявності схожих аспектів діяльності, індивідуальних рис характеру тощо. Спільність у структурі ІК і рівнях її системного розвитку можна виявити у соціальних груп (наприклад, у студентської молоді, науково-технічної інтелігенції, політиків, працівників засобів масової інформації тощо).

ІК майбутніх соціальних педагогів складається власне з двох рівнів:

- 1) матеріального (репрезентує продукти цивілізації, оволодіння котрими викликається соціальною необхідністю);
- 2) ідеального (реалізується шляхом безпосередньої душевної роботи окремої особистості з індивідуального опанування інформаційним простором цінностей матеріальної культури).

Усвідомлюючи значимість ІК у сучасному суспільстві, необхідно підкреслити особливу її роль у професійній діяльності кожної особистості. Сама професійна діяльність, яка стала визначати спрямованість і специфіку динаміки світової культури з другої половини XIX століття, потребувала нових ІКТ, які вона створила й якими вона сама створювалася.

Зростання обсягів інформації нерозривно пов'язане зі скороченням циклів оновлення, соціальних технологій. Перетворення в соціальній сфері, котрі базуються на нових досягненнях науки, стали випереджати темпи зміни поколінь. Це породжує необхідність постійного підвищення кваліфікації, оновлення знань майбутніх соціальних педагогів, оволодіння новими видами діяльності. Для всіх членів суспільства зростає необхідність постійного підвищення рівня ІК.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отже, зміна соціально-економічної ситуації в Україні, інформаційний вибух, які спостерігаються в усьому цивілізованому світі, припускають перегляд традиційно сформованих систем, методів і технологій професійної освіти. Одним із найважливіших завдань, які поставлено перед системою освіти, є виховання людини, котра володіє такими якостями, як творча активність, інформаційна культура, системне наукове мислення.

У процесі системного розвитку ІК майбутніх соціальних педагогів розв'язується соціально-педагогічне завдання, котре полягає в тому, щоб підготувати майбутніх соціальних педагогів до самостійної практичної діяльності, у якій вони можуть

реалізувати свої творчі здібності, застосовувати отримані знання, уміння й навички, а також продовжувати освіту й самоосвіту.

Перспективи подальших пошуків у напрямку дослідження. Виявлення й опис специфіки ІК як соціальної якості майбутніх соціальних педагогів має перспективу в плані дослідження ІК як соціальної якості майбутніх соціальних педагогів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абдеев Р. Ф. Философия информационной цивилизации / Р. Ф. Абдеев. — М. : Владос, 1994. — 336 с.
2. Александрова Е. Я. Культурологические опыты / Е. Я. Александрова, И. М. Быховская. — М. : ФИК, 1999. — 268 с.
3. Брановский Ю. Работа в информационной среде / Ю. Брановский, А. Беляева // Высшее образование в России. — 2002. — №1. — С. 81–87.
4. Веряев А. А. От образовательных сред к образовательному пространству: понятие, формирование, свойства / А. А. Веряев, И. К. Шалаев // Педагог. — 1998. — №4. — С. 9–14.
5. Винер Н. Я — математик / Н. Винер. — М. : Наука, 1967. — 354 с.
6. Витухновская А. А. Информационная культура выпускника школы: итоги одного исследования / А. А. Витухновская // Научные и технические библиотеки. — 1996. — №7. — С. 33–43.
7. Вохрышева М. Г. Информационная культурология / М. Г. Вохрышева // Информационное общество: культурологические проблемы : материалы междунар. науч. конф., (Краснодар, Новороссийск, 17–19 сент. 1997 г.). — Краснодар : КГУ, 1997. — С. 88–90.
8. Гречихин А. А. Информационная культура: Опыт определения и типологического моделирования / А. А. Гречихин // Проблемы информационной культуры. — М : Изд-во Московского гос. ун-та культуры, 1994. — С. 12–39.
9. Гуревич Р. С. Формування інформаційної культури майбутнього фахівця як невід'ємна складова сучасної професійної освіти // Педагогіка і психологія професійної освіти: результати досліджень ; за ред. І. А. Зязюна, Н. Г. Ничкало. — К. : [б.в.], 2003. — С. 354–360.
10. Дрыбин В. В. Информационная культура в функционально-историческом аспекте / В. В. Дрыбин // Библиотечный свет. — 2000. — №4. — С. 15–24.
11. Жалдак М. І. Основи інформаційної культури вчителя / М. І. Жалдак // Використання інформаційних технологій в навчальному процесі. — К. : РНМК, КДП, 1990. — С. 3–17.
12. Зиновьева Н. Б. Информационная культура личности: Введение в курс / Н. Б. Зиновьева. — Краснодар : Краснодарская государственная академия культуры, 1996. — 141 с.
13. Карабін О. Інформаційна культура студентів в контексті модернізації педагогічної освіти / О. Карабін // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. — 2005. — №2. — С. 37–40.
14. Каракозов С. Д. Информационная культура в контексте общей теории культуры личности / С. Д. Каракозов // Педагогическая информатика. — №2. — 2000. — С. 41–54.
15. Коломієць А. Міжпредметні та надпредметні проекти як спосіб розвитку інформаційної культури студента / А. Коломієць, Д. Коломієць // Педагогіка і психологія професійної освіти. — 2006. — №2. — С. 24–31.
16. Коломієць А. М. Основи інформаційної культури майбутнього вчителя / А. М. Коломієць, І. М. Лапшина, В. С. Білоус. — Вінниця : ВДПУ, 2006. — 88 с.
17. Кордобовский О. Телемания и ее социально-психологические корни / О. Кордобовский // Человек. — 2001. — №4. — С. 99–113.
18. Корогодина В. И. Информация как основа жизни / В. И. Корогодина, В. Л. Корогодина. — Дубна : Феникс, 2000. — 208 с.
19. Культурология. XX век: Энциклопедия : в 2 т. / [гл. ред. С. Я. Левит]. — С.-Пб. : Университетская книга; ООО «Алетейя», 1998. — Т. 1. — 447 с.
20. Левшин М. Педагогічна сутність поняття «інформаційна культура особистості» / М. Левшин // Вища освіта України. — 2002. — №3. — С. 67–74.
21. Леончиков В. Е. Информационная культура личности: поиски методологии / В. Е. Леончиков // Информационное общество: культурологические аспекты и проблемы : материалы Междунар. науч. конф., (Краснодар, Новороссийск, 17–19 сент. 1997 г.). — Краснодар : КГУ, 1997. — С. 91–93.
22. Макарова Н. В. Системно-информационная концепция курса школьной информатики / Н. В. Макарова // Информатика и образование. — №7. — 2002. — С. 2–8.

23. Медведева Е. А. Основы информационной культуры / Е. А. Медведева // Социс. — 1994. — №11. — С. 52–67.
24. Моисеев Н. Н. Расставание с простотой / Н. Н. Моисеев. — М. : Аграф, 1998. — 472 с.
25. Морзе Н. В. Інформаційна культура та її складові [Електронний ресурс] / Н. В. Морзе. — Режим доступу: http://ped.sumy.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=627. — Назва з екрану.
26. Мухаметзянова Г. В. Подготовка специалиста социальной сферы: региональный аспект / Г. В. Мухаметзянова, Ф. Ш. Шапошникова. — Казань : Изд-во Казанского ун-та, 2004. — 284 с.
27. Ракитов А. И. Новый подход к взаимосвязи истории, информации и культуры: пример России / А. И. Ракитов // Вопросы философии. — 1994. — №4. — С. 14–34.
28. Семенюк Э. П. Информационная культура общества и прогресс информатики / Э. П. Семенюк // НТИ. Серия 1. — 1994. — №1. — С. 1–8.
29. Соснина Т. Н. Словарь трактовки понятия «Информация» / Т. Н. Соснина, П. Н. Гончуков. — М. : Педагогика, 1997. — 48 с.
30. Суханов А. П. Информация и прогресс / А. П. Суханов. — Новосибирск : Наука, 1988. — 192 с.
31. Хангельдиева И. Г. О понятии «информационная культура» / И. Г. Хангельдиева // Информационная культура личности: прошлое, настоящее, будущее : тезисы докл. Междунар. науч. конф., (Краснодар, Новороссийск, 23–25 сент. 1993 г.). — Краснодар : КГУ, 1993. — С. 2.
32. Шеннон К. Э. Работы по теории информации и кибернетике / К. Э. Шеннон. — М. : Изд-во иностр. лит-ры, 1963. — 830 с.
33. Baacke D. Medienkompetenz — Begrifflichkeit und sozialer Wandel / D. Baacke // Medienkompetenz als Schlüsselbegriff. — Bad Heilbrunn : Klinkhardt, 1996. — S. 122–124.

Матеріал надійшов до редакції 21.09.2014 р.

АНАЛИЗ ЗАРУБЕЖНОГО ОПЫТА СИСТЕМНОГО РАЗВИТИЯ ИНФОРМАЦИОННОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ СОЦИАЛЬНЫХ ПЕДАГОГОВ

Рацул Александр Анатольевич

кандидат педагогических наук, доцент кафедры социальной педагогики и психологии факультета педагогики и психологии

Кировоградский государственный педагогический университет имени Владимира Винниченко, г. Кировоград, Украина

ratsul@i.ua

Аннотация. Статья посвящена анализу зарубежного опыта системного развития информационной культуры будущих социальных педагогов. Выделен ряд культурных универсалий, каждая из которых трактуется, как ядро культуры. Приведен также перечень компонентов информационной культуры будущих социальных педагогов. Охарактеризованы свойства личности, позволяющие будущим социальным педагогам эффективно участвовать во всех видах работы с информацией. Выделены в информационной культуре будущих социальных педагогов два структурных уровня (содержательный и функциональный). Определены основные функции информационной культуры будущих социальных педагогов. Проанализирована структурная организация информационной культуры будущих социальных педагогов.

Ключевые слова: информационная культура; будущие социальные педагоги; информатизация образования; учебный процесс; образовательный процесс.

ANALYSIS OF FOREIGN EXPERIENCE OF SYSTEMIC DEVELOPMENT OF FUTURE SOCIAL PEDAGOGISTS' INFORMATIONAL CULTURE

Alexander A. Ratsul

Ph.D.(in Pedagogy), Associate Professor of Social Pedagogy and Psychology Department,
Faculty of Pedagogy and Psychology

Kirovohrad Volodymyr Vynnychenko State Pedagogical University, Kirovohrad, Ukraine

ratsul@i.ua

Abstract. The article deals with the analysis of foreign experience of systemic development of future social pedagogists' informational culture. A number of cultural universals are identified, each of them is treated as the core of culture. A list of components of future social pedagogists' information culture is given. Personality traits that enable future social pedagogists to participate effectively in all kinds of work with information are characterized. Two structural levels (contents and functions) in future social pedagogists' information culture are singled out. Main functions of future social pedagogists' information culture are defined. The structural organization of future social pedagogists' information culture is analyzed.

Key words: informational culture; future social pedagogists; computerization of education; teaching process; educational process.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Abdeyev R. F. *Philosophy of Informational Civilization* / R. F. Abdeyev. — M. : Vldos, 1994. — 336 p. (Rus.)
2. Aleksandrova E. Ya. *Culturological Experiments* / E. Ya. Aleksandrova, I. M. Bykhovskaya. — M. : FIK, 1999. — 268 p. (in Russian)
3. Branovskij Yu. *Work in the Informational Medium* / Yu. Branovskij, A. Belyaeva // *Higher Education in Russia*. — 2002. — №1. — P. 81–87. (in Russian)
4. Veryayev A. A. *From Educational Mediums to Educational Space: notion, formation, properties* / A. A. Veryayev, I. K. Shalayev // *Pedagogist*. — 1998. — №4. — P. 9–14. (in Russian)
5. Viner N. *I am a mathematician* / N. Viner. — M. : Nauka, 1967. — 354 p. (in Russian)
6. Vitukhnovskaya A. A. *School Graduate's Informational Culture: Results of an Investigation* / A. A. Vitukhnovskaya // *Scientific and Technical Libraries*. — 1996. — №7. — P. 33–43. (in Russian)
7. Vokhrysheva M. G. *Informational Culturology* / M. G. Vokhrysheva // *Informational Society: Culturological Problems : materials of International scientific conf., (Krasnodar, Novorossiysk, 17–19 sept. 1997 y.)*. — Krasnodar : KGU, 1997. — P. 88–90. (in Russian)
8. Grechikhin A. A. *Informational Culture: Experience of Defining and Typological Modelling* / A. A. Grechikhin // *Problems of Informational Culture*. — M : Izd-vo Moskovskogo gos. un-ta kultury, 1994. — P. 12–39. (in Russian)
9. Gurevych R. S. *Formation of a Future Specialist's Information Culture as an Integral Part of Modern Vocational Education* // *Pedagogy and psychology of vocational education: research results ; Ed. I. A. Zjazjun, N. G. Nychkalo*. — K. : [b.v.], 2003. — P. 354–360. (in Ukrainian)
10. Drybin V. V. *Informational Culture in the Functional-Historical Aspect* / V. V. Drybin // *World of a Library*. — 2000. — №4. — P. 15–24. (in Russian)
11. Zhaldak M. I. *Basics of a Teacher's Information Culture* / M. I. Zhaldak // *Usage of Informational Technologies in the Teaching Process*. — K. : RNMK, KDPI, 1990. — P. 3–17. (in Ukrainian)
12. Zinovyeva N. B. *Informational Culture of a Personality: Introduction to the Course* / N. B. Zinovyeva. — Krasnodar : Krasnodar State Academy of Culture, 1996. — 141 p. (in Russian)
13. Karabin O. *Students' Information Culture in the Context of Pedagogical Education Modernization* / O. Karabin // *Scientific Notes of Ternopil National Pedagogical University. Series: Pedagogy*. — 2005. — №2. — P. 37–40. (in Ukrainian)
14. Karakozov S. D. *Informational Culture in the Context of General Theory of Culture of Personality* / S. D. Karakozov // *Pedagogical Informatics*. — №2. — 2000. — P. 41–54. (in Russian)
15. Kolomijets' A. *Intersubject and Oversubject Projects as a Way of a Student's Information Culture Development* / A. Kolomijets', D. Kolomijets' // *Pedagogy and Psychology of Professional Education*. — 2006. — №2. — P. 24–31. (in Ukrainian)
16. Kolomijets' A. M. *Basics of a Future Teacher's Information Culture* / A. M. Kolomijets', I. M. Lapshyna, V. S. Bilous. — Vinnyca : VDPU, 2006. — 88 s. (in Ukrainian)
17. Kordobovskij O. *Telemania and its Social-and-Psychological Roots* / O. Kordobovskij // *Man*. — 2001. — №4. — P. 99–113. (in Russian)
18. Korogodin V. I. *Information as the Basis of Life* / V. I. Korogodin, V. L. Korogodina. — Dubna : Feniks, 2000. — 208 p. (in Russian)
19. *Culturology. XX Century: in 2 v.* / [Editor-in-Chief S. Ya. Levit]. — S.-Pb. : University Book; OOO «Aleteya», 1998. — T. 1. — 447 p. (in Russian)
20. Levshyn M. *Pedagogical Essence of the Concept of "Informational Culture of a Person"* / M. Levshyn // *Higher Education of Ukraine*. — 2002. — №3. — P. 67–74. (in Ukrainian)

21. Leonchikov V. E. Informational Culture of a Personality: Search for Methodology // Informational Society: Culturological Aspects and Problems : materials of the International scientific conference, (Krasnodar, Novorossiysk, 17–19 sept. 1997 y.). — Krasnodar : KGU, 1997. — P. 91–93. (in Russian)
22. Makarova N. V. Systemic-and-Informational Concept of the Course in School Informatics / N. V. Makarova // Informatics and Education. — №7. — 2002. — P. 2–8. (in Russian)
23. Medvedeva E. A. Basics of Informational Culture / E. A. Medvedeva // Sotsis. — 1994. — №11. — P. 52–67. (in Russian)
24. Moiseyev N. N. Parting with Simplicity / N. N. Moiseyev. — M. : Agraf, 1998. — 472 p. (in Russian)
25. Morze N. V. Informational Culture and Its Components [online] / N. V. Morze. — Available from: http://ped.sumy.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=627. — Title from screen. (in Ukrainian)
26. Mukhametzyanova G. V. Training of a Specialist of Social Sphere: Regional Aspect / G. V. Mukhametzyanova, F. Sh. Shaposhnikova. — Kazan' : Izd-vo Kazanskogo un-ta, 2004. — 284 p. (in Russian)
27. Rakitov A. I. New Approach to Interrelation of History, Information and Culture: Example of Russia / A. I. Rakitov // Questions in Philosophy. — 1994. — №4. — S. 14–34. (in Russian)
28. Semenyuk E. P. Informational Culture of Society and Progress of Informatics / E. P. Semenyuk // NTI. Seriya 1. — 1994. — №1. — P. 1–8. (in Russian)
29. Sosnina T. N. Dictionary of Definitions of the Notion «Information» / T. N. Sosnina, P. N. Gonchukov. — M. : Pedagogics, 1997. — 48 p. (in Russian)
30. Sukhanov A. P. Information and Progress / A. P. Sukhanov. — Novosibirsk : Science, 1988. — 192 p. (in Russian)
31. Hangel'dieva I. G. About Notion «Informational Culture» / I. G. Hangel'dieva // Informational Culture of a Personality: Past, Present, Future : Abstracts of reports of International scientific conference, (Krasnodar, Novorossiysk, 23–25 sept. 1993 y.). — Krasnodar : KGU, 1993. — P. 2. (in Russian)
32. Shannon K. E. Works in Information Theory and Cybernetics / K. E. Shannon. — M. : Foreign Literature Publishers, 1963. — 830 p. (in Russian)
33. Baacke D. Medienkompetenz – Begrifflichkeit und sozialer Wandel / D. Baacke // Medienkompetenz als Schlüsselbegriff. — Bad Heilbrunn : Klinkhardt, 1996. — S. 122–124. (in German).